

LIVLÄKARENS BESÖK

AV PER OLOV ENQUIST
PREMIÄR 24 FEB 2017

PÅ HIPP

MALMÖ STADSTEATER

MALMOSTADSTEATER.SE

LIVLÄKARENS BESÖK

av PER OLOV ENQUIST

PREMIÄR PÅ HIPP 24 FEBRUARI 2017

Dramatisering Johanna Garpe och Erik Norberg

Förlag Nordiska ApS

Regi Johanna Garpe
Scenografi Per A Jonsson
Kostym Nina Sandström
Ljus Erik Berglund
Mask Agneta von Gegerfelt
Koreografi Patrik Sörling

ROLLISTA

Struensee
Henrik Svalander

Caroline Mathilde
Karin Lithman

Christian
Johannes Wanselow

Guldberg
Fredrik Gunnarson

Rantzau
Håkan Paaske

Brandt
Bill Hugg

Änkedrottningen
Li Brådhe

Arvprinsen
Lukas Orwin

Fru von Plessen
Katarina Lundgren-Hugg

Stövlette-Caterine
Anette Lindbäck

Reventlow/Det franska sändebudet
Tom Ahlsell

Voltaire
Göran Dyrssen

Den engelske ambassadören
Lars-Göran Ragnarsson

Etatsråd, tjänare, vakter, pager, en skarprättare

Håkan Berlin, Tomas Eklund, Anders Söderberg och Thomas Wiberg (statister)

HENRIK SVALANDER

KARIN LITHMAN

JOHANNES WANSELOW

FREDRIK GUNNARSON

HÅKAN PAASKE

BILL HUGG

LI BRÅDHE

LUKAS ORWIN

KATARINA LUNDGREN-HUGG

ANETTE LINDBÄCK

TOM AHLSELL

GÖRAN DYRSSEN

LARS-GÖRAN RAGNARSSON

INTERVJU MED JOHANNA GARPE

Du har tillsammans med Erik Norberg dramatiserat P.O. Enquists roman, och även regisserat den en gång tidigare på Stockholms stadsteater. Vad är det med den här berättelsen som är så intressant?

– Redan när jag läste romanen 1999 (och blev helt knockad) tänkte jag att här finns en möjlighet för ett starkt drama för scenen. Romanen har komplexa och skarpa karaktärer som drivs av idéer som kolliderar mot varandra. Berättelsen har alla bra sagoingredienser: hjältinnor och hjältar och människor som är varken eller, stark passion, ond bråd död, konspirationer och allmän djävulskap. Men, det riktigt gastkramande är att den bygger på verkliga händelser och människor. Den cirklar kring en omfattande skrivbordsrevolution i ett nordiskt, litet land som syftade till att förändra en hel världsordning...

Idag lever vi återigen i tider där etablissemang och makten ifrågasätts runt om i Europa (även på andra sidan Atlanten där man valt en president som säger sig företräda rättvisan och folket). Vad finns det för likheter och skillnader mellan de "revolutionära strömningarna" idag och på den tid som Livläkarens besök skildrar? Vilka av upplysningstidens idéer och tankar känns mest aktuella idag?

– Upplysningens huvudlinje handlar om tron på människans frihet och förnuft. Dessa tankar är fortfarande främmande i många länder i världen där politik, religion och normer tvingar människor till underkastelse.

Vår upplysningshjälte Struensee säger, precis som Trump, att han arbetar för folket mot den korrumperade eliten (i Struensees fall adeln och kyrkan). Det är svårt att inte applådera reformerna som Struensee vill genomföra. Men det finns paralleller till hur Trump förhåller sig till sin maktposition, även om Trump är folkvald och Struensee tog makten via Konung Christian.

Trots de bästa intentioner i början av sin politiska karriär så misslyckas Struensee snabbt med en mycket vital del av ett politiskt arbete: lyssning, kritisk dialog och förankring.

Precis som när Trump dömer ut forskare, domare och media så tar Struensee snabbt avstånd från sina rådgivare. Struensee förvandlas till den slutna elit han själv kritiserade och glömmer bort att lyssna på dem han arbetar för. I stället jagar han framåt med sina förändringsprojekt utan att diskutera deras bärkraft med dem som de kommer påverka. Till slut har han inget stöd: varken adeln, vars privilegier han ville strypa, eller folket som han ville befria. Alla vände sig mot honom.

"Jag ska lära dig det stora spelet", säger Caroline Mathilde i pjäsen. Hon syftar på det politiska spelet. Struensee har inga nycklar till det. Han vill göra allting själv och snabbt ska det gå (här finns likheter med Trumps rasande framfart på andra sidan Atlanten). Den tröghet som borgar för förankrade och genomtänkta beslut lyser med sin frånvaro i Struensees skrivarlya där lagar och dekret fullkomligt sprutar fram ur hans penna. Rekylen kommer hårt och skoningslöst.

Struensee inför yttrandefrihet i Danmark. Antagonisten Guldberg flaggar för alla problem som det kommer medföra: "Om ordet släpps fritt kommer pamfletter att skrivas. Folket är bara intresserade av smutsen, av ryktena". Trump kallar journalister "de mest oärliga människor som finns". Han ifrågasätter och misstänkliggör alltså en av förutsättningarna för en fungerande demokrati där makten kan kritiseras och granskas. Vad händer om nättroll och propaganda blir medborgarnas informationskanaler?

När Erik och jag satt och skrev dialogen till Voltaire-scenen skedde attentatet mot tidningsredaktionen Charlie Hebdo i Paris.

Terrorattacken syftade till att tysta kritiska röster, skapa skräck och därmed öka avståndet mellan människor. I dag mer än någonsin behövs upplysta, kloka ledare som inte faller i populismens gyttjedike och eldar på en uppdelning i "Vi och dom".

Livläkarens besök drivs mycket av upplysningens stora tankar och idéer, men passion och kärlek har även en viktig roll för händelseförloppet. Hur ser du på samspelet mellan förnuft och känsla i pjäsen?

– Struensees och Caroline Mathildes kärlek är som en brinnande fackla. De är två personer i exil som dras till varandra både

på grund av deras utanförskap, deras snabba intellekt och en stark fysisk attraktion. Deras kärlek kombinerar redan från start det personliga och det politiska. Både förnuft och känsla. De föder revolutionens barn, skapar 632 lagar och dekret och älskar som besatta. Men i relationen till Christian så finns en ambivalens. Christian lever starkt i känslan, men har svårare med förnuftet. Här blir Caroline och Struensee dömande och nedlåtande. Även om de är mjukare mot kungen än hovet har varit, så förblir Christian ett verktyg i maktens tjänst. Han söker ständigt efter svaret: Vem är jag? Är jag inte egentligen en vanlig människa?

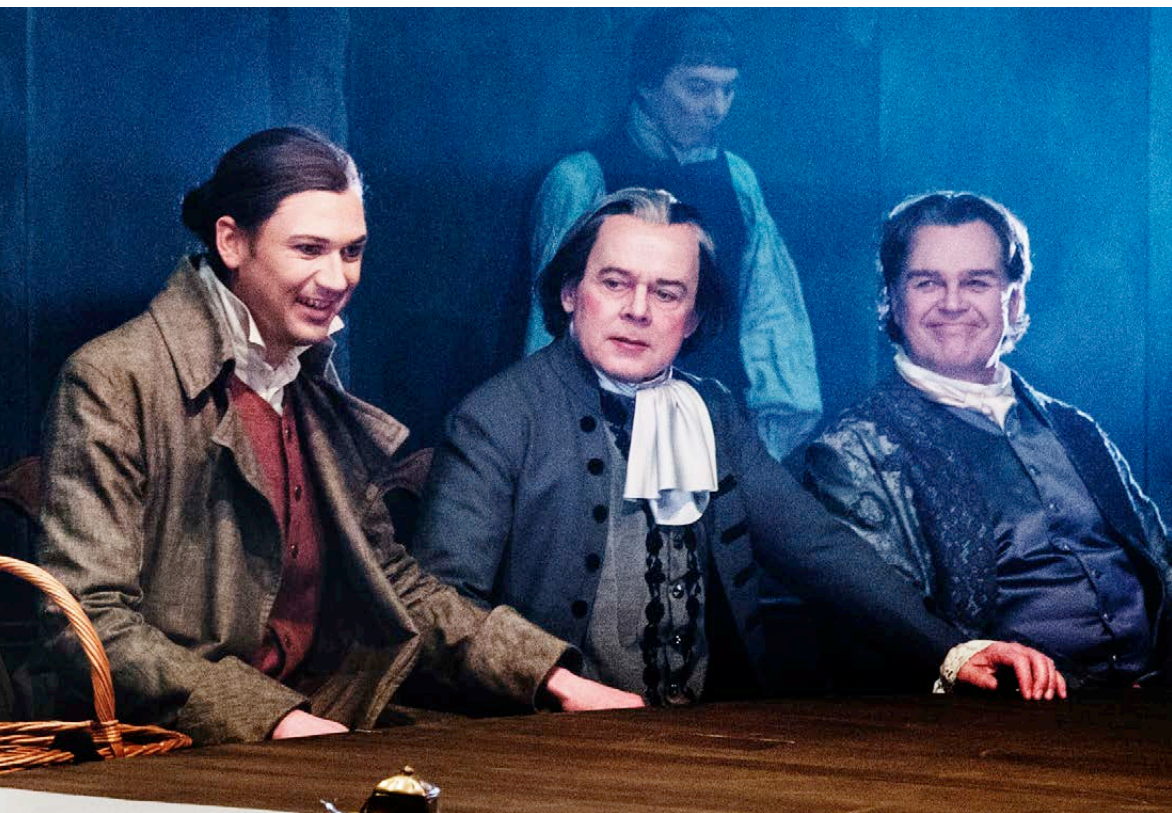
Senast du regisserade på Hipp var med uppsättningen Dorian Grays porträtt år 2001, hur känns det att vara tillbaka i huset och i Malmö?

När jag arbetade på Hipp förra gången var det en turbulent tid. Det fanns diskussioner om att avveckla Hipp och säga upp delar av personalen. Det skrevs debattartiklar till teaterns försvar i såväl lokal som i rikspress. Det citat som tillskrivits Churchill (men som det råder delade meningar om han verkligen yppade) när han fick förslag om att dra ner bidragen till konsten för att finansiera kriget: "Then what are we fighting for?" genomsyrade vårt arbete. Arbetet med Dorian Gray blev därför en mycket speciell period eftersom ingen visste vad som skulle hända med teatern.

Nu 2017 är teatern förankrad, välmående och med stolta medarbetare. För mig är *Livläkarens besök* ett skådespelardrivet drama. Att få chansen att återvända till texten med en helt ny ensemble är extremt spännande. Jag får en chans att följa hur skådespelarna gestaltar pjäsen med sina konstnärskap och livserfarenheter. Det är för mig teaterns innersta väsen: att dramat skapas här och nu – i samspel mellan scen och salong. Detta som brukar kallas för teaterns nu. ■

UPPLYSNINGEN OCH MAKTEN

AV SVANTE NORDIN, PROFESSOR I IDÉ- OCH LÄRDOMSHISTORIA VID LUNDS UNIVERSITET

Som ett motto till Per Olov Enquists roman *Livläkarens besök* står Immanuel Kants berömda svar på frågan "Vad är upplysning?": "Upplysning är människans frigörelse från hennes självförvällade omyndighet."

Omyndig är människan när hon inte tänker själv, när hon böjer sig för auktoriteter, när hon utan att reflektera följer de vanliga åsikterna. Det gäller att frigöra sig från detta, att använda sitt förnuft, att våga tänka på egen hand, att träda ut ur barndomen, att bli myndig.

Det var ju just detta som 1700-talets upplysningsfilosofer ville åstadkomma. Det handlade om att frigöra både förnuftet och känslan. Det handlade också om kamp mot de krafter som vill göra oss omyndiga, mot kyrkan, mot prästerna, mot adeln, mot fördomarna, mot de vedertagna uppfattningarna. Tänk på egen hand! Så manade Voltaire och Rousseau, Montesquieu och Diderot och allt vad de hette. De föregick med gott exempel och utsatte sig på så vis för förföljelse och risk. De utmanade den religiösa fanatismen, deras vapen var satiren och den storslagna retoriken. De skrev romaner, noveller, dikter, pamfletter, avhandlingar, pjäser, självbiografier.

Upplysningsfilosoferna pläderade för många vackra ting. De ville ha åsiktsfrihet

och religiös tolerans. Det ville ha tryckfrihet och tyckte att tidningar och böcker skulle få fritt publiceras. De ville ha offentlig debatt kring de viktiga frågorna. De argumenterade för humanitet. De ville avskaffa tortyren, mildra straffen, göra slut på slavhandeln. De ville ha mer av jämställdhet mellan könen och samhällsklasserna. De prisade freden, civilisationen, den fria handeln, det goda umgängessättet, studierna och filosofin.

Var de också demokrater? Med några undantag var de inte det. Tvärtom var många av dem anhängare av vad som ibland kallats "upplust despoti". Inte minst gällde detta om Voltaire, den kanske mest inflytelserike av alla de franska upplysningsfilosoferna. Voltaire häcklade den katolska kyrkan. Men han var anhängare av kungamakten. Mot det vanliga folket var han ganska misstänksam. Det vanliga folket var inte upplust. Det var okunnigt, fördomsfullt, främmande för filosofiska tänkesätt och befann sig ofta i händerna på prästerskapet. Nej, det var i salongerna som Voltaire glänste, bland adelsmän och adelsdamer, inom det högre borgerskapet. Också präster kunde han komma väl överens med, men då borde det vara fråga om upplust abbéer eller filosofiskt bevandrade biskopar, inte om obildade sockenpräster. Även en kung visade

Voltaire vänskap och bevågenhet. Det var Fredrik den store av Preussen. På liknande sätt gynnades Diderot av kejsarinnan Katarina den stora av Ryssland. Förhållandet mellan filosoferna och makten var på så vis komplicerat. Filosofin hade nytta av makten. Makten hade nytta av filosofin. Kungar och drottningar ville framstå som upplust. Filosofer ville sola sig i kunglig glans. Allra helst ville de att deras tankar skulle omsättas i praktisk verklighet. Det var inte alltid så lätt. Katarina svarade på Diderots förebräelser. Det var lätt för honom som filosof att rekommendera ädla principer och omvälvande reformer. Men hon var härskarinna och arbetade med människor, inte bara med abstrakta tankar...

Var upplysningsfilosoferna naiva optimister som trodde på oavbrutna framsteg? Senare, när deras idéer hade bidragit till den franska revolutionen och dess urartning i skräckvälde, blev de ofta kritiserade för detta. Men det var inte riktigt rättvist. En man som Voltaire var i grunden pessimist. I sin mest kända roman, *Candide*, driver han gäck med optimisterna som tror att vår värld är den bästa av alla möjliga världar. Voltaire förstod mycket väl att det fanns gränser. Ibland var det kanske klokast att odla sin trädgård.

Den främste av de danska upplysningsförfattarna, Ludvig Holberg, var lika skeptisk. I sin mest kända pjäs, *Jeppe på berget*, rör det sig om bonden som hamnar i baronens säng och drömmer att han blivit en mäktig man, en makt som han genast missbrukar å det grövsta. Det är inte bra om bonden alltför hastigt kommer till makten, menade Holberg.

Det var tänkesätten som upplysningsfilo-

soferna framför allt ville bearbeta. Filosoferna borde inte bli kungar, framhöll Kant och tog därmed avstånd från Platons gamla idé. Makten skulle vara farlig för dem. Men de borde ha rätten att göra offentligt bruk av sitt förnuft, de borde ha rätten att argumentera och upplysa. Bara genom en förbättring av de allmänna tänkesätten kunde samhället förbättras, menade Kant. Och detta kunde ske bara genom offentlig debatt.

Nej, upplysningsfilosoferna var inte naiva, även om de ibland kanske fick anhängare som var det. De insåg mycket väl att förnuftet inte regerar världen. De såg fanatismen och grymheten, maktbegäret och dumheten. De gjorde sig inga illusioner. De visste att Fredrik och Katarina inte av sina undersåtar betraktades som stora därför att de var upplust utan därför att de fört krig och gjort erövringar. Men de gav inte upp tanken att filosofin skulle kunna spela en roll. "Lever vi idag i en upplust tidsålder?, frågade sig Kant i "Vad är upplysning?". Han svarade: "Nej, men väl i en upplysningens tidsålder". Det offentliga bruket av förnuftet skulle fortgå. Det skulle övervinna motstånd. Det skulle inte förtrötts, inte ge upp.

Spellet om upplysningen och makten, makten och upplysningen kunde sluta på schavotten som det gjorde för Struensee. Liksom för en del franska filosofer som hamnade på fel sida om skräckväldet. Eller det kunde leda till ära och berömmelse som för Voltaire och Rousseau, vilka undgick kyrkan och dog i tid före revolutionens omvälvningar. Eller för Kant som förde ett stilla liv i det mestadels fredliga Königsberg. Men det var ett farligt och tvetydigt spel, ofta passionerat, ibland blodigt. Det slutade för övrigt inte på 1700-talet utan pågår ännu. ■

Assisterande ljussättare Johan Bjellsäter

Inspicient Kattis Blanking

Produktionsassistent/sufflör Ellen Nilsson

Teknikmästare

Kalle Magnusson, ansvarig

Anni Johansson, ljus

Jan-Erik Lövgren, ljus

Anders Andersson, ljus

Linda Andersson, rekvisita

Jonathan Flygare, ljud

Krister Säfström, scen

Piotr Kassaraba, scen

Teknisk koordinator Pontus Karlsson

Kostymkoordinator Marie Jonsson

Kostymateljé Mariane Josefsson, Paola Billberg Johansson,

Anja Svärd, Andrea Stenman, Carina Andersson,

Ulrika Arvidsson, Sanna Svahn (järling)

Påklädare Gyöngyi Balázs, Lovisa Meeuwisse

Färgning och patinering Alicja Ekerholm

Maskörer Eva Andersson, Caroline von Bergen,

Nikki Kristiansson (elev)

Producent Ingrid Fransson

Produktionsledare Kristian Larsson

Marknadschef Jenny Bång

Art Director Johan Sjövall

Programredaktör/informatör Carin Hebelius

Kommunikatör Erik Roman

Försäljningsansvarig David Ringqvist

Innesäljare Sofie Åström

Serviceansvarig Inger Börjesson

Fotograf Emmalisa Pauly

Tryck KSPrint Digitaltryck, Malmö

Koordinator Smedjan Anders Källström

Koordinator Dekormåleri Christian Lefèvre

Koordinator Snickeri Otto von Der Marwitz

Tapetserare Mikael Palmqvist

Specialeffektsmakare Magnus Nilsson

Konstruktör Anders Turesson

Lärling Emely Thimm

Scenografiteknisk samordnare Paula Sjöblom

Dekorateljéchef Erik Pilesjö

Dramaturg Anna Kölén

Teknisk chef Dan Sörensen

Chefproducent Lisa Ericstam

Chef maskavdelningen Agneta von Gegerfelt

Chef kostymavdelningen Paola Billberg Johansson

Föreståndare kostymservice Gyöngyi Balázs

Ljusansvarig Sven-Erik Andersson

Transportansvarig Hans Wendel

Städledare Linda Lövgren

Chefsassistent Anna Andrén

Teaterchef och ansvarig utgivare Kitta Wagner

FOTOGRAFERING OCH LJUDUPPTAGNING ÄR

AV UPPHOVSRÄTTSLIGA SKÄL EJ TILLÅTEN

VAR VÄNLIG STÄNG AV MOBILTELEFONEN

MALMÖ STADSTEATER